

Friedrich-Ebert-Stiftung, împreună cu Asociația pentru Politică Externă, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • SEPTEMBRIE 2024 • NR.9 (223)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Mădălin Necșuțu, redactor-coordonator

TEMELE EDIȚIEI:

1. Valeriu Pașa, director WatchDog Community: “Riscul cel mai mare pe care îl văd este legat de participare scăzută sau insuficientă pentru validarea referendumului”
2. Mădălin Necșuțu, jurnalist TVR Moldova: “Cum să punem creierul înaintea rânzei: de ce ar trebui moldovenii să voteze la referendum?”
3. Vadim Pistrinciu, director executiv IPIS: “Se speculează foarte mult pe tema războiului, ca să fie panică în rândul cetățenilor”
4. Angela Grămadă, președintă ESG: “Riscuri și provocări asociate organizării referendumului pentru integrare europeană”

Știri pe scurt:

Republica Moldova a obținut un sprijin semnificativ în cadrul reuniunii de la Chișinău a peste 65 de delegații internaționale, marți, 17 septembrie, în cadrul Platformei de Parteneriat pentru Moldova. Astfel, au fost semnate nouă acorduri de finanțare care vor sprijini investițiile în infrastructură și tranziția la economia verde și durabilă în beneficiul cetățenilor. Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Canadei au semnat un acord de împrumut în condiții preferențiale în valoare de 120 de milioane de dolari canadieni (circa 79 milioane de euro). Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Statelor Unite ale Americii au convenit asupra unui amendament în valoare de 12 milioane de dolari americani (circa 10,7 milioane de euro) la acordul de asistență pentru întărirea instituțiilor democratice. Ministerul Energiei, Centrul Național pentru Energie Durabilă, Ministerul de Externe al Germaniei, Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), Uniunea Europeană și Ministerul Afacerilor Externe al Norvegiei au încheiat o înțelegere multilaterală, semnând o Intenție de Cooperare în domeniul eficienței energetice în sectorul rezidențial din Moldova. Valoarea totală a sprijinului financiar al partenerilor este de peste 20 de milioane de euro.

Misiunea de observare a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional lansată de asociația „Promo-LEX”, a depistat mai multe neclarități, lacune și nereguli legate de utilizarea resurselor administrative, publicitatea electorală și alte disfuncționalități. Constatările se regăsesc în cel de-al doilea raport al misiunii, prezentat pe 20 septembrie. În raport, sunt vizate câteva prevederi legale pe care le-am găsit oarecum problematice, precum lipsa unei delimitări clare între activitățile desfășurate de președintele în exercițiu și activitățile de campanie”, a declarat șeful misiunii de observare a alegerilor prezidențiale și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie, Nicolae Panfil. Reprezentanții Promo-LEX au semnalat 13 cazuri de utilizare abuzivă a resurselor administrative, precum acțiuni de colectare a semnăturilor în instituții publice în timpul orelor de muncă, de asumare a meritelor pentru lucrările și serviciile implementate din bani publici și de angajare în campanii excesive de promovare a unei singure opțiuni privind referendumul și de cheltuire a banilor publici pentru promovarea opțiunii respective.

Șeful diplomației Republicii Moldova, Mihai Popșoi, a declarat pe 23 septembrie, de la tribuna ONU de la New York că pentru a soluționa multiplele probleme cu care se confruntă comunitatea internațională „trebuie să existe cooperare și solidaritate între state”. „Șeful diplomației moldovenești a vorbit despre consolidarea păcii și securității internaționale, menționând că pentru a soluționa multiplele probleme cu care se confruntă comunitatea internațională, trebuie să existe cooperare și solidaritate între state. Totodată, vicepremierul Mihai Popșoi a subliniat importanța digitalizării, dar și implicării tinerilor atât la nivel național, cât și internațional”, a relatat reprezentanții Ministerului de la Chișinău. Evenimentul, desfășurat la New York, este parte a celei de-a 79-a sesiuni a Adunării Generale a ONU.

Referendumul - un proiect de unitate națională în drumul spre UE

Voluntarii “Cetățeni pentru Europa” fac campanie de informare în satele din Republica Moldova și explică cetățenilor ce este Uniunea Europeană în perspectiva referendumului de pe 20 octombrie. Foto: Cetățeni pentru Europa

Republica Moldova este pusă în fața unei importante alegeri de a arăta atât pe intern, cât și pe extern, că drumul acestui stat în Uniunea Europeană este unul ce coagulează societatea indiferent de etnie, limbă vorbită sau ideologie.

Referendumul de pe 20 octombrie nu este doar un exercițiu de vot. El ar trebui să reflecte o realitate în care cetățenii Republicii Moldova conștientizează o alegere cât se poate de simplă: fie vor să trăiască în bunăstare și pacea generate de

Uniunea Europeană, fie vor să rămână ancorați în sferă de influență a Federației Ruse, acolo unde bunăstarea nu există, dar în schimb există un război în desfășurare.

Pentru toată lumea rațională, indiferent

► de convingerile politice, acest lucru ar trebui să fie o alegere extrem de simplă. Însă propaganda și minciunile turnate în capul cetățenilor fac această alegere complicată ca o urmare firească a tehnicii „picăturii chinezești” ca metodă de tortură lentă a unui prizonier. Cetățenii Republicii Moldova au șansa să scape de această postură de prizonieri și să se elibereze prin vot. Printr-o opțiune ce îi va aduce în lumea civilizată, singura de altfel dorință solidă exprimată și în Declarația de Independență din 27 august 1991.

Este nevoie ca toate forțele politice și apolitice din societate să-și dea mâna

și să creeze acel sentiment conjugat de dorință de a vedea Republica Moldova în Uniunea Europeană. Acum este un tren pe care Republica Moldova nu-și mai permite să îl piardă. Chișinăul nu mai poate ofica din nou gândindu-se unde s-ar fi aflat, dacă era la fel de hotărât ca și țările baltice în urmă cu 20 de ani. Republica Moldova nu are alternative și nici timp de pierdut.

Contextul geopolitic este unic pentru ca Republica Moldova să adere la UE la pachet cu Ucraina și acele câteva țări din Balcanii de Vest care merge pe această cale nu de doi-trei ani ca Republica

Moldova, ci de două decenii. Dar pentru acest deziderat este nevoie și de susținere, nu doar de voință politică. Este nevoie ca toți cetățenii să conștientizeze acest moment și probabil aici este cheia unei campanii electorale reușite pentru acest referendum. Timpul și calitatea reformelor sunt ingredientele-cheie care trebuie să primeze în capul tuturor. De la politicieni la cetățeni în scenariul favorabil al menținerii forțelor pro-europene la Chișinău pentru ca visul europeană să devină un real și nu o himeră a dezamăgirilor perpetue pentru Republica Moldova.

Mădălin Necșuțu

Riscul cel mai mare pe care îl văd este legat de participare scăzută sau insuficientă pentru validarea referendumului

În cadrul interviului cu directorul WatchDog Community, Valeriu Pașa, am discutat cu cărțile pe masă despre scenariile pozitive, dar mai ales cele negative, legate de referendumul pentru aderarea la Uniunea Europeană ce va fi organizat simultan cu alegerile prezidențiale din data de 20 octombrie. Am discutat despre falsuri promovate de propaganda rusă, dar și despre ce face societatea civilă de a oferi o informare corectă a ceea ce înseamnă relația Republica Moldova - Uniunea Europeană. De asemenea, am discutat și despre cum și ce ar fi trebuit să fie un dialog pe acest referendum, astfel încât să existe un consens cât mai larg între actorii din toate părțile societății Republicii Moldova. Vă invităm să citiți pe larg interviul nostru:

■ În primul rând, aș vrea să vă întreb ce rezultate și observații aveți în campania pe care o desfășurați „Cetățeni pentru Europa”. Cum percep oamenii Uniunea Europeană în sensul bunăstării și valorilor pentru care le reprezintă?

■ Oamenii tratează diferit această chestiune. Nu există idei general acceptate de toată lumea. Generalizările sunt de prisos într-o astfel o analiză.

Dacă este să vorbim despre referendum, oamenii, în majoritatea lor, consideră

că este necesar referendumul, că este corect să le fie consultată opinia și să fie pasată răspunderea cetățenilor pentru decizie. Majoritatea celor cu care discutăm apreciază pozitiv referendumul. Există însă multe neclarități de ordin tehnic despre referendum. De exemplu, puțină

lume înțelege că vor fi buletine de vot separate. Mai precis, că pe buletinul de vot, de fapt, va fi proiectul de lege de modificare a Constituției. Nu este o simplă întrebare. Este o întrebare urmată de validarea proiectului de lege de modificare a Constituției. În esență, ce încercăm să le explicăm, este că procedura este la fel ca în Parlament, doar că în Parlament votează 101 deputați, aici votăm toți cetățenii. Dar esența deciziei este aceeași, votăm un proiect de lege. Este pentru prima dată când cetățenii Republicii Moldova pot să aprobe un proiect de lege și nu unul oarecare, ci de modificare a Constituției.

În rest, dacă vorbim despre percepția privind Uniunea Europeană, majoritatea cetățenilor privesc pozitiv Uniunea Europeană, valorile ei, ordinea. Aceste aspecte despre care se discută puțin -ordinea, statul de drept -sunt foarte importante. Absoluta majoritate a cetățenilor apreciază statul de drept care este consacrat în țările Uniunii Europene. Majoritatea speranțelor optimiste legate de Uniunea Europeană țin de bunăstare, de ordine, de funcționarea legilor.

Dar există și oameni care ezită din cauza unei percepții un pic deformate, sau chiar puternic deformate, despre ce înseamnă aplicarea regulilor în UE - reguli la nivel uzual, reguli de a desfășura o activitate economică sau gospodărească.

În special la țară, există aceste sperietori că uite o să vină și o să ne impună cineva unele reguli, nu o să putem crește animale domestice etc. Sperietorile acestea persistă, din păcate, în societatea noastră, fiind alimentate puternic de narațiunile de dezinformare, pe care noi încercăm să le combatem.

Sperietorile și falsurile propagandei ruse

■ **Care sunt principalele falsuri pe care le aud și le asimilează oamenii în raport cu Uniunea Europeană?**

■ Există foarte multe narative de dezinformare legate de valori care

se bazează pe lipsa unor cunoștințe elementare la un nivel larg al populației, cum ar fi cele despre reglementarea familiei.

Unii cetățeni de-ai noștri consideră că Uniunea Europeană vine și impune unele reglementări despre căsătoriile unisex sau chestiuni de genul acesta. Și atunci le explicăm că de fapt nu există astfel de prevederi în tratatele Uniunii Europene care să impună astfel de opțiuni.

Aceste lucruri țin de politicile naționale și ele diferă de la un stat la altul. Sunt state care au consfințit în Constituție căsătoria ca fiind o uniune doar între un bărbat și o femeie. Dar un cu totul alt subiect este cel ce ține de nediscriminare. Deși Republica Moldova a aderat deja la Convenția de la Istanbul, nici aceasta nu ne-a impus-o Uniunea Europeană. Așadar, sunt chestiuni care țin de politicile naționale.

Evident că sunt sperietori și despre faptul că aderarea la UE constrânge cumva Biserica Ortodoxă. Aici aducem exemple de state ortodoxe, bunăoară România, unde Biserica este susținută de stat, spre deosebire de Republica Moldova. Sau pelerinajele la locurile sfinte, cum ar fi Muntele Athos, unde merge întreaga lume ortodoxă să se roage. Muntele Athos din Grecia este în Uniunea Europeană.

Astfel de exemple suntem nevoiți să le aducem oamenilor. În plus, le explicăm și despre procedura de aderare, că urmează niște negocieri. Este important ca și autoritățile să le explice cetățenilor că ele vor negocia ca să obțină condiții propice și acolo unde sunt provocări mari la implementarea deplină a rigorilor europene în economie, în domeniul mediului și altele. Le explicăm ca vor fi negociate perioade de implementare și de monitorizare.

Starea justiției provoacă mult scepticism cetățenilor din Republica Moldova pentru că oamenii înțeleg că cu astfel de justiție este cam greu să corespunzi normelor UE. Aceasta trebuie să fie prioritatea, cred

eu, pentru un nou mandat parlamentar - o revizuire a strategiei de reformare a justiției, învățarea lecțiilor despre ce a funcționat bine și ce nu. Este nevoie de rezultate palpabile, realiste.

Mai există și sperietorile adresate de propaganda rusă minorităților naționale care ar avea ceva de pierdut în cazul aderării Republicii Moldova și că vor fi discriminați. În special, observăm acest lucru în autonomia găgăuză, ceea ce este una dintre cele mai mari minciuni, deoarece, Uniunea Europeană, dimpotrivă, vine și impune țărilor membre politici și rigori mult mai consistente în prezervarea și dezvoltarea identităților etnice.

UE impune și un respect mai mare pentru autonomiile consacrate. UTA Găgăuzia ar avea doar de câștigat, deoarece ar avea un aliat în instituțiile europene în dialogul său cu Chișinăul. În mod normal, autoritățile din UTA Găgăuzia ar trebui să fie cel mai interesate de aderarea la UE, pe când ele se opun și încearcă să saboteze procesul de integrare europeană, ceea ce denotă că ele nu promovează interesele găgăuzilor, ci interesele unui stat străin.

Scenarii pentru votul la referendum

■ **Care sunt scenariile pe care le vedeți în privința rezultatului referendumului pentru integrarea europeană? Haideti să luăm unul maxim pozitiv și unul maxim negativ, și să vedem ce consecințe ar putea avea?**

■ Dacă vorbim despre riscuri, eu văd mai curând riscul prezenței relativ scăzute la vot în raport cu numărul exagerat de mare de alegători înscrisi pe liste. În realitate, numărul real de alegători este mult mai mic, poate cu 40% mai mic, decât numărul de alegători înscrisi în liste [2,7 milioane de cetățeni sunt înscrisi oficial pe liste]

În aceste condiții, chiar dacă referendumul va fi validat, se creează

o oportunitate pentru propaganda Kremlinului să insinueze, după referendum, că au participat puțini oameni și că acesta nu are legitimitate. Există un risc pe care trebuie să-l abordăm, va trebui să lucrăm mult și să explicăm cetățenilor care este realitatea.

Eu nu văd riscul unui rezultat negativ astfel încât majoritatea să voteze nu sau împotriva integrării europene și împotriva modificării Constituției. Niciun sondaj de opinie nu prefigurează un astfel de risc. Ar exista un risc ipotetic că ar fi insuficient de convingător votul „DA”.

Nu văd acest risc nici pe fondul în care partidele controlate de Federația Rusă promovează boicotarea participării la referendum.

Riscul cel mai mare pe care îl văd este legat de participarea scăzută sau insuficientă pentru validarea referendumului, care ar însemna un rezultat negativ și un semnal extrem de prost în plan extern. Și anume că moldovenii nu sunt capabili să se mobilizeze la urne, deci nu-și doresc chiar atât de multă integrarea europeană. Aceasta ar putea duce treptat la scăderea intensității relațiilor cu UE, a finanțării din UE. Așadar, s-ar prefigura un risc de ratare, cel puțin pe moment, a oportunității de aderare rapidă, în decursul a patru-cinci ani.

Zgomot și deformarea realităților

■ **Ce fel de narațiuni credeți că își va construi Rusia în cazul unui referendum care va trece, dar nu cu un scor foarte mare? Vor face acest lucru gândindu-se de fapt la alegerile parlamentare de anul viitor care constituie o miză foarte importantă?**

Propaganda rusă va zice că majoritatea cetățenilor Republicii Moldova sunt împotriva aderării la UE și de aceea n-au venit să participe la vot. Ceea ce este un fals, dar vor jongla cu aceste cifre și vor

face acest lucru cu scopul de a-și ține mobilizată acea parte a alegătorilor care le este loială, care susține în continuare apropierea de Rusia – aproximativ 25% – și vor încerca să-i influențeze pe cei care sunt mai pe centru sau mai puțin determinați.

De asemenea, vor încerca să-i descurajeze și pe cei care susțin UE și să-i facă chiar și pe ei să creadă că sunt o minoritate. Într-o oarecare măsură, Rusia reușește să facă acest lucru chiar și acum, ceea ce se vede și în sondaje.

Dacă îi întrebi pe cei care sunt împotriva aderării la UE – cei circa 25% –, ei cred că sunt majoritatea în societate. Și asta chiar dacă toate sondajele arată faptul că majoritatea cetățenilor din Republica Moldova sunt pentru aderarea țării la UE. Circa 35-40% care sunt pro-UE cred că sunt în minoritate. Vă imaginați ce efect de deformare a percepției realităților creează această propagandă rusă?

■ **Pe fundalul unui scor la limită, ne-am putea aștepta și la proteste de stradă instrumentalizate de partidele pro-ruse? SUA, Marea Britanie și Canada avertizau Moldova încă din luna iunie că aceasta va fi tactica Kremlinului dacă referendumul va trece la limită și va exista această marjă de contestare a rezultatului.**

■ Dacă opțiunea pro-aderarea la UE va acumula mai puțin de 60%, acest rezultat echivalează cu pierderea acestui referendum, din punctul meu de vedere. De ce? Pentru că va fi un argument forte pentru forțele pro-ruse să-și țină votanții foarte activi, iar pe deasupra vor adăuga peste și mai multă propagandă. De exemplu, că nu s-au deschis 200 de secții de votare în Rusia, unde pretind ei că se află 700.000 de moldoveni, pe când în realitate sunt sub 150.000. Vor zice că nu le-au permis să voteze, că s-au falsificat alegerile și că mai trebuiau doar câteva procente și opțiunea pro-rusă ar fi câștigat.

Astfel, în loc să obținem efectul de închidere a acestei dezbateri infinite care durează de zeci de ani, vom obține un efect invers, și anume o resuscitare, o mobilizare și inspirație pentru forțele pro-ruse ca să creadă că este nevoie de încă un pic pentru ca ele să prevaleze. De aceea, sunt de părerea că orice rezultat pozitiv sub 60% pentru votul „DA” ar fi egal cu pierderea acestui referendum. Chiar dacă Constituția va fi modificată, această dezbinare în societate nu va fi atenuată, din contra, va fi mai pronunțată, iar forțele produse vor deveni și mai active, și mai agresive.

■ **Va influența rezultatul referendumului dinamica negocierilor pe capitole cu UE? Ce s-ar putea întâmpla în acest proces și în relația Chișinău-Bruxelles?**

■ Nu cred că rezultatul referendumului va influența prea mult negocierile pe capitole. Se prefigurează o dinamică bună oricum pe aceste negocieri. Dar în plan politic, un rezultat neconvingător va afecta acele criterii ce țin de încă și corespunderea criteriilor de democrație în Republica Moldova și aderarea la valorile europene. De aceste lucruri ține dinamizarea relației bilaterale. Așadar, eu cred că rezultatul acestui referendum va fi un argument forte pentru aprobările politice ulterioare.

■ **Poate fi considerat acest referendum o lecție pentru toata clasa politică că o astfel de mișcare trebuie mai întâi negociată între partide înainte de a fi aruncată pe piață doar de unul singur?**

■ Cu siguranță, și nu trebuie negociat doar cu partidele. În general, un astfel de exercițiu politic trebuie să fie bine planificat, lucru care nu prea a fost făcut. Inclusiv trebuiau atenuate riscurile de genul listelor electorale exagerat de mari. Și asta trebuia să se întâmple înainte de a face anunțul despre referendum. După mine, este o lecție pentru guvernare, pentru doamna președintă, cum să nu mai facă pe viitor.

Editorial

Cum să punem creierul înaintea rânzei: de ce ar trebui moldovenii să voteze la referendum?

Editorial de Mădălin Necșuțu,
jurnalist TVR Moldova și Balkan Insight

Referendumul pentru integrarea europeană produce în continuare multe discuții în societate. De la cine l-a inițiat, cine ar trebui să-l promoveze și în general care pot fi consecințele acestui demers. Cert este că toți actorii din zona politică, societatea civilă sau personalități marcante ale vieții publice, cu excepția forțelor pro-ruse, sunt de părere că acest referendum trebuie să reușească. Cu toate acestea, eforturile sunt modeste și disperate.

Unii ar putea spune că doamna președintă Maia Sandu a făcut un pariu riscant prin inițierea referendumului pentru a-și găsi o platformă în scopul promovării ideilor pentru un al doilea mandat prezidențial. Iar exemplu cel mai la îndemână ne vine din Marea Britanie, acolo unde fostul premier David Cameron a făcut și el un pariu riscant că Marea Britanie nu va ieși din UE, dar a ieșit în 2019 în urma unui plebiscit similar denumit generic „Brexit”. Mai mult, nivelul de reziliență la dezinformare al Marii Britanii, precum și cultura politică de sute bune de ani, numai dacă ne gândim la Magna Carta din 1215, este infinit mai mare comparativ cu cel al tânărului stat Republica Moldova de numai 33 de ani. Nimeni nu se aștepta ca dezinformarea și falsurile să zguduie din temelii cultura politică a Regatului Unit și să creeze grave probleme economice, sociale și politice pentru Londra.

De la „președintele tuturor” la „președintele-jucător”

Cu toate riscurile pe care le comportă un atare exercițiu, Maia Sandu a decis să meargă înainte cu această idee a referendumului, care este pe cât de curajoasă, pe atât de riscantă. Un fel de „all-in” la un joc de poker. Sau o sabie cu două tăișuri. Cert este că această mișcare o etichetează la modul concret pe Maia Sandu drept un „președinte-jucător” și o deposează de acea imagine de „președintele tuturor”.

Cele mai supărate sunt evident partidele pro-europene care ar fi sprijinit un asemenea demers, dacă ar fi fost consultați în prealabil. Dar acest lucru nu s-a întâmplat decât post-factum, după ce deja președinta anunțase că se va ține un referendum, iar aceste partide trebuie să se împace cu ideea.

Deși de facto au spus că vor sprijini referendumul, partidele în cauză se mișcă anemic sau deloc în privința promovării referendumului. Toată această responsabilitate revine acum pe umerii PAS. Dacă o joacă bine, PAS poate folosi, la limita corectitudinii, această oportunitate de informare în privința referendumului ca pe o ante-campanie pentru alegerile electorale din iulie 2025. Totul depinde și dacă PAS se va mișca cu celeritate și va profita de această oportunitate.

În rest, campania este dusă, din ce se vede în spațiul public, în special de reprezentanții societății civile și voluntari. Totuși, resursele acestora sunt limitate în oameni și fonduri care să ajute logistica. Chiar și așa, campania de tip „door to door” a societății civile este poate mai eficientă și mai credibilă decât a oricărui partid care promovează acest deziderat. Într-un mod pe care nu și l-au dorit, cei din societatea civilă sunt implicați intrinsec în această idee promovată

de forțele politice pro-europene, cu precădere de președinta Maia Sandu și Partidul Acțiune și Solidaritate.

Propagandă și falsuri la turajii maxime

Pe acest fundal al buimăcelii și inacțiunii din tabăra pro-europeană, forțele politice pro-ruse și propaganda moscovită acționează fervent în scopul obținerii unui scor cât mai mic pentru acest referendum. Dacă în cazul prezidențialelor partida pro-rusă de la Chișinău s-a mulțumit cu jocul unui formule în care candidații ei să folosească anumite mesaje cu scopul de a crea un cor al nemulțumirilor, în ceea ce privește referendumul aceștia fie tac, fie îl atacă.

Principalele teze aruncate pe piață sunt că referendumul este unul inutil și lumea nu trebuie să se mobilizeze să voteze la acest scrutin nesemnificativ. Pe partea religioasă, acolo unde este inclusă și Biserica ca agent electoral, ni se servește faptul că aderarea la UE va însemna automat legitimizarea căsătoriilor între persoane de același sex. Un astfel de demers, spun ei, va afecta familia tradițională, ca celula de bază a societății. Fapt total eronat, dar ștampilat de propaganda rusă ca apanaj al aderării la UE. De asemenea, că aderarea la UE va însemna automat și băgarea Republicii Moldova în război pe fondul discuțiilor despre crearea unei armate a UE, fapt ce va lovi direct în interesele de securitate ale Rusiei. Iar aceste falsuri pot continua „à la longue”.

Scopul imediat al Rusiei este demobilizarea oamenilor de a merge și de a vota la urne în favoarea acestui referendum. De asemenea, Moscova a mai recurs și la tactica unor candidați destul de slabi la prezidențiale, tocmai pentru a nu mobiliza un număr mare de votanți, în special din diaspora europeană. O cursă strânsă între Maia Sandu și un reprezentant al forțelor pro-ruse ar fi fost cu siguranță un

catalizator care ar fi scos oamenii în număr mare la vot. Așa cum arată mereu comportamentul votantului din Republica Moldova și anume mobilizarea de a vota anti un personaj politic decât pro – alt personaj politic. Astfel, bagatelizarea pe de o parte a referendumului și împingerea obsesivă și cu multe resurse aruncate în joc a ideilor anti-referendum este formula pe care Rusia merge să abordeze acest referendum.

Riscuri și provocări

În ceea ce privește riscurile, aici avem de-a face cu o gamă variată. Scenariul în care referendumul va trece, dar la o limită de sub 55% va fi o temă pe care Rusia o va tira și mai tare în perspectiva alegerilor parlamentare din iulie 2025, acolo unde este adevărata miza a acestui an calendar electoral. Vor fi împinse narațiunile false că cetățenii Republicii Moldova nu sunt atât de pro-europeni. Că această idee de aderare la UE este una doar a partidului de guvernământ care oricum sunt „niște marionete” servile ale Occidentului.

Orice scor mic va fi folosit de Rusia pentru a dinamita ideea de Uniune Europeană, chiar dacă în plan juridic acest referendum nu este unul crucial pentru parcursul european al Republicii Moldova. În niciun caz nevalidarea sau validarea sa cu un scor mic nu va duce automat la abandonarea drumului european pentru Republica Moldova.

Uniunea Europeană înțelege foarte bine reziliența slabă a Republicii Moldova la războiul hibrid al Rusiei contra Republicii Moldova. De altfel, țările UE se și împotrivesc unor măsuri represive de cenzură a gurilor de tun ale propagandei ruse, în special pe rețelele de socializare. Astfel, în cazul aplicării unor astfel de măsuri, nu am mai fi avut astăzi astfel de probleme despre care să discutăm. Dar nu, UE vrea să câștige această bătălie cu propaganda rusă prin mijloace democratice, nu prin impunerea unor

soluții de tip Kremlin, Iran sau Coreea de Nord. Nu despre acest lucru este vorba. Din acest punct de vedere, este o confruntare asimetrică. Este ca și cum cineva ar veni cu pistolul la un duel de spade. Dar așa funcționează lucrurile în Uniunea Europeană.

De asemenea, scenariul maxim de care Rusia va încerca să se folosească în cazul unui scor mic de trecere a referendumului este contestarea rezultatelor în stradă. Cum nu există o bază naturală pentru astfel de proteste, proxy-urile Rusiei din Republica Moldova vor fi mobilizate să tocmească din nou păturile social vulnerabile să iasă la proteste plătite. De aici, se va încerca escaladarea situației spre rezultatul de răsturnare a puterii pro-europene prin forța străzii. Despre un astfel de scenariu au avertizat încă în luna iunie SUA, Marea Britanie și Canada.

Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că scorul referendumului va fi și un semnal și un indicator pentru Uniunea Europeană despre cât de mult doresc cetățenii de aici să devină parte a UE. Poate o parte din entuziasm și elanul politic se vor tăia, dar important este acum că suntem într-o fază tehnică. Oricum, la nivel declarativ, UE nu va schimba atitudinea față de Republica Moldova până după alegerea unei noi majorități pro-europene după parlamentare din 2025. Asta și dorește Rusia – ca UE să dea cel mai mic semn de dezamăgire față de Republica Moldova, pentru a împinge narațiunea falsă că de fapt UE nu îi vrea pe moldovenii și că ei aparțin mental și ca opțiune politică spațiului rusesc. În cele câteva săptămâni rămase, este nevoie de o campanie de conștientizare că „statul pe prispă” în cazul referendumului nu este o opțiune. La fel cum nici „rânza” unor supărați, justificat sau nu, nu trebuie să primeze. Într-un cuvânt, este nevoie ca toată lumea să își pună interesele personale în planul doi și să acționeze ca un tot unitar. Până la urmă aceasta este și ideea centrală a Uniunii Europene - unitate în diversitate!

Se speculează foarte mult pe tema războiului, ca să fie panică în rândul cetățenilor

Am discutat cu directorul executiv al Institutului pentru Inițiative Strategice (IPIS), Vadim Pistrinciu, despre cum poate fi promovat referendumul pentru integrarea în UE, dar și despre riscurile pe care le comportă acest exercițiu din partea actorilor maligni precum Federația Rusă. El a explicat pentru buletinul de politică externă al FES/APE care sunt motivele de optimism pentru rezultatul referendumului, dar și despre opacitatea clasei politice de a fi unită în fața obiectivului de integrare europeană. Nu în ultimul rând, am discutat despre viitorul relației UE-Republica Moldova. Puteți citi în rândurile ce urmează interviul integral cu Vadim Pistrinciu:

■ Care sunt scenariile pe care le vedeți în privința rezultatului acestui referendum? Haideți să luăm unul maxim pozitiv și unul maxim negativ și să vedem ce consecințe ar putea fi?

■ Un scenariu maxim pozitiv ar fi un rezultat de peste 60%. Poate fi chiar și peste 55%, în funcție de participare. Dar ceea ce contează foarte mult pentru a spune, într-adevăr, că a fost un exercițiu foarte bun, este să fie un număr cât mai mare de participanți. Acesta este lucrul cel mai important.

De ce? Fiindcă știm că listele electorale din Republica Moldova sunt destul de mari și nu corespund cu numărul adevărat al alegătorilor, iar diaspora are o capacitate mare, dar totuși limitată de participare.

Dacă socotim că un milion de cetățenii nu sunt în țară, chiar și cu 150.000 de participanți la referendum în diasporă, tot un procent mic rămâne.

Dacă ne conducem de sondaje, și au fost mai multe sondaje în spațiu public, observăm că referendumul trece cu un scor destul de solid. Am văzut și unele cifre de 60% în favoarea referendumului.

Mai avem însă încă o lună de campanie pentru referendum. Noi ne gândim mult și la scenariile negative în calitate de reprezentanți ai societății civile. Pe inamicii referendumului îi deranjează acest lucru și astfel se aruncă multe falsuri.

Războiul informațional a căpătat o turnură destul de agresivă și intensivă. Vedem pe toate rețelele sociale că sunt atacuri permanente cu foarte multe narațiuni false. Sunt atacuri de o intensitate foarte mare, cu o diversitate și flexibilitate privind aceste falsuri. Referitor la aceste narațiuni false, destul de multe din ele sunt chiar la nivelul provocărilor. Se speculează foarte mult pe tema războiului, ca să fie panică în rândul cetățenilor. Și dacă mă întrebați, nimeni nu-și face iluzii că moldovenii nu

ar fi pro-europeni, toata lumea știe că moldovenii sunt pro-europeni.

Din această cauză se bagă foarte mulți bani în astfel de campanii de răspândire a falsurilor. Sunt sume colosale care sunt aruncate în joc, în comparație cu dimensiunile Republicii Moldova, tocmai pentru a modifica comportamentul oamenilor. Pentru a-i speria pe unii sau pentru a gestiona unele provocări.

În sudul țării, observăm că guvernatoarea UTA Găgăuzia, care reprezintă conglomeratul acestor partide ale lui Ilan Șor, face foarte des declarații toxice pentru pacea interetnică.

Noi mergem în regiunea găgăuză și monitorizăm îndeaproape evenimentele de acolo. Comunicăm cu cetățenii și cu colegii noștri de acolo. Încercăm cumva să diminuăm efectul negativ al acestor știri false. Deci așa zice că scenariul cel mai rău îl văd în procesul campaniei pentru referendum, dar nu-l văd în rezultat.

Promovare intensă din zona societății civile

■ **Considerați că promovarea acestui referendum este făcută într-un mod corespunzător? Ce poate fi corijat în acest sens în cele câteva săptămâni care ne despart de acest scrutin?**

■ Este un efort destul de mare. Noi observăm foarte mulți oameni cu sufletul deschis să explice cetățenilor de ce trebuie să participe la referendum. Sunt multe organizații și grupuri de voluntari cu mulți tineri, care sunt într-un proces intens de combatere a falsurilor și dezinformării.

Avem voluntari care merg și în teritoriu. Se fac emisiuni, folosim mulți influenceri sau formatorii de opinie care se implică în acest proces de informare.

Mi se pare foarte încurajatoare mișcarea aceasta. Vedem multe tipuri de influențări pentru susținerea referendumului. Dar cel mai important este că noi, cei din societatea civilă, ne ocupăm de educație când le vorbim despre Europa. Noi încercăm să le explicăm cetățenilor realitatea și adevărul despre Europa. Și deși pare un pic plictisitor la prima vedere când explici, acest efort are totuși efect. Când mergem în comunități cu mici campanii de informare și educare, încercăm să culegem opinia cetățenilor și observăm că cei care au reușit în Europa, sau au fost, au văzut cum stau lucrurile acolo, înțeleg bine care este consecința pentru Republica Moldova. Și acest lucru ajută.

Ce ar trebui de făcut? Evident că așa zice că partidele pro-europene, și sunt multe care se numesc partide pro-europene, ar trebui să se implice plenar în acest lucru, fiindcă ele sunt primele interesate ca acest referendum să nu fie lăsat pradă dezinformării rusești.

Și pentru asta ar trebui să se gândească și la raționamentul politic. Un eșec al referendumului nu va fi doar greșeala

celui care l-a inițiat, ci va fi văzut ca o incapacitate a moldovenilor de a-și securiza votul. Și probabil că Europa, fiind preocupată de propriile probleme, se va uita mult mai rezervată la avântul Republicii Moldova în procesul european.

Sigur, la nivel tehnic, negocierile cu UE nu vor avea de suferit, dar entuziasmul de a ajuta Moldova nu va mai fi același. Și asta trebuie să înțeleagă în primul și în primul rând liderii de opinie și liderii partidelor politice pro-europene.

Falsurile propagandei ruse în cascadă

■ **Ce fel de narațiuni credeți că își va construi Rusia în cazul unui referendum care va trece, dar nu cu un scor foarte mare? Vor face acest lucru gândindu-se de fapt la alegerile parlamentare de anul viitor care constituie o miză foarte importantă?**

■ Rusia nu a întrerupt propaganda. Moscova va încerca decredibilizarea proceselor cu toate narativele false pe care le lansează. Am spus că ei sunt foarte flexibili pentru toate categoriile de populație pentru care au narațiuni adaptate.

Cred că, în principal, vor spune că referendumul nu a fost legitim, că a fost organizat în aceeași zi cu alegerile prezidențiale, vor contesta probabil și cifra, numărul de participanți. Cu alte cuvinte, vor contesta tot.

Și observăm că ei nu au limite în cadrul acestor falsuri. Ei pot să spună pentru unii că au fost măsluite rezultatele, pentru alții – că legitimitatea referendumului nu a fost respectată etc. De obicei, presa de la Kremlin și toți trepădușii ei, critică mereu votul diasporei. Se întreabă retoric și fals că ce treabă are diaspora cu cei aflați acasă? Ne așteptăm la absolut tot felul de narațiuni false, chiar din cele mai neverosimile.

Semnele pentru Bruxelles

■ **Va influența rezultatul referendumului dinamica negocierilor pe capitole cu UE? Ce s-ar putea întâmpla în acest proces pe relația Chișinău-Bruxelles?**

■ Nu cred că contează foarte mult scorul. Am văzut și în alte țări europene că sunt diferite scoruri.

Cred că Bruxelles-ul va înțelege foarte bine situația de război informațional în care ne aflăm. Vedem aceste declarații despre războiul informațional în care ne aflăm, atât ale statelor europene, cât și SUA. Se conștientizează și în afara țării de către parteneri condițiile destul de dificile în care are loc referendumul.

Cred că dacă va fi un rezultat bun și se va trece de pragul de validare și de pragul de câștig, nu cred că ei vor fi atât de sensibili privind rezultatul. Pentru ei contează ca alegerile să fie libere, iar rezultatul – unul acceptat conform legislației.

Pentru noi, pentru spiritul nostru de cetățeni, trebuie să arătăm că este un exercițiu important. Trebuie să arătăm că suntem mulți și suntem rezilienți în fața atacurilor la care suntem expuși.

■ **Pe fundalul unui scor la limită ne-am putea aștepta și la proteste de stradă instrumentalizate de partidele pro-ruse, deoarece SUA, Marea Britanie și Canada avertizau Moldova încă din luna iunie că acesta va fi tactica Kremlinului în cazul în care referentul va trece la limită?**

■ Sunt sigur că ei vor încerca proteste și înainte de referendum și după. Au încercat să blocheze cu alte ocazii, de exemplu atunci când a venit la Chișinău secretarul de stat al SUA, Anthony Blinken.

Ei nu se vor opri, dar altceva este capacitatea lor. Dacă facem apel către sondaje, vedem clar că moldovenii sunt pro-europeni. Nu vedem acolo

părți din populație care ar fi atât de agresivi împotriva referendumului ca să protesteze. Așadar, pot fi doar proteste artificiale și plătite, așa cum de altfel le-au mai făcut. Acestea pot genera anumite provocări, dar nu pot genera o răsturnare a situației.

Leții de negocieri politice

■ Poate fi considerat acest referendum o lecție pentru toată clasa politică, că

o astfel de mișcare trebuie mai întâi negociată între partide, înainte de a fi aruncată pe piață doar de unul singur?

■ Eu sper foarte mult ca această lecție să fie învățată, dar totul este în trecut. Sunt anumite obiecții legitime din partea unor partide și din partea unor formatori de opinie că se putea negocia acest referendum, dar toate aceste lucrurile sunt în trecut. Acum contează ce vom demonstra noi întregii Europe și nouă

înșine prin acest vot la acest referendum.

■ Sunteți optimist într-un rezultat bun din semnele pe care le observați și pe teren?

■ Sigur, sunt optimist, dar vigilent. Așa cum vă spuneam și mai devreme, sunt foarte preocupat de toate atacurile și dezinformarea care se produc în prezent.

■ Vă mulțumit!

Riscuri și provocări asociate organizării referendumului pentru integrare europeană

Analiza de Angela Grămadă,
directoarea Experts for Security
and Global Affairs (ESGA)

La 14 ani distanță de la ultimul exercițiu democratic similar (5 septembrie 2010), Republica Moldova organizează un nou referendum. De această dată, este vorba despre un referendum constituțional, la care cetățenii vor fi așteptați să își exprime opinia cu privire la integrarea europeană a țării. Și chiar dacă liderii Uniunii Europene ne-au dat undă verde în ceea ce privește începerea negocierilor, "bacalaureatul" trebuie să îl trecem mai întâi acasă și abia după aceea în fiecare capitală europeană. Așadar, primul examen va fi referendumul din 20 octombrie 2024. Suntem pregătiți sau nu? Acest lucru urmează să îl demonstrăm.

Anunțul despre organizarea referendumului pentru integrarea europeană a reușit să trezească emoții multiple în rândul actorilor politici, dar și al cetățenilor. Unii s-au dezmeticit rapid, alții, însă, nu știu ce strategie să adopte și

cum să abordeze provocarea nici acum, când a mai rămas o lună până la ziua votului. În consecință, ne confruntăm cu mai multe provocări sau chiar riscuri care

pot amenința parcursul european al Republicii Moldova și care vor fi evidențiate în perioada de organizare și validare a referendumului.

Cu o lună înainte de referendumul la care sunt așteptați cetățenii să se exprime, se pot deja defini cel puțin trei scenarii principale cu care va trebui să ne confruntăm sau să le acceptăm.

Ipoteze de lucru sau scenarii post-referendum cu care va trebui să lucrăm după afișarea rezultatelor finale ale referendumului:

Referendumul este validat prin votul unui număr extins de persoane cu drept de vot

Pentru validarea referendumului, conform legislației electorale, este necesar ca cel puțin o treime din cetățenii cu drept de vot să participe în acest proces. Dar, scenariul ideal arată în felul următor: alegătorii din Republica Moldova vor oferi susținere maximă pentru un demers pe care l-am declarat neoficial cu mult timp în urmă, dar a devenit realitate într-un context geopolitic complex – cel al agresiunii ruse ilegale împotriva Ucrainei.

Dacă numărul susținătorilor referendumului pentru integrare europeană va fi unul extins, atunci provocările se vor referi în majoritate la proceduri, reguli, norme și reforme (justiție, lupta împotriva corupției, economie, etc.) pe care va trebui să ni le asumăm cu toții, nu doar politicienii sau funcționarii publici. Nu va fi simplu, dar cel puțin vom avea un semnal clar că ne dorim o schimbare calitativă aici, în Republica Moldova. În acest caz, provocarea cea mai mare va fi să acceptăm că schimbarea va trebui să se producă în fiecare dintre noi și că suntem parte a unei societăți responsabile cu oportunitatea

care i s-a oferit. O altă provocare va ține de calitatea schimbării și termenele definite pentru implementarea reformelor și a procedurilor europene. Important va fi să nu uităm că transformarea o facem pentru noi, nu pentru Uniunea Europeană.

O susținere fermă a demersului pro-european prin vot exprimat pro, într-un număr extins ne va oferi și resursele interne necesare pentru a lupta cu forțele externe care doresc deturnarea parcursului european sau va lipsi de argumente forțele politice interne care militează împotriva dezvoltării și democratizării țării.

Provocări: nu toți cetățenii cu drept de vot știu că votul nu este obligatoriu și cred că dacă vor lua buletinul pentru alegerile prezidențiale, îl vor primi automat și pe cel pentru referendum. Campaniile de informare cu privire la cele două scrutine electorale nu prezintă aceste subtilități din legislația electorală. Cei care s-au antrenat în promovarea referendumului, nu vorbesc decât despre avantajele și oportunitățile pe care ți le poate oferi statutul de țară membră a Uniunii Europene. Iar cei care din start au ales opțiunea de a spune "Nu" la același referendum, vor încuraja cetățenii cu drept de vot să nu ia buletinul pentru a-și exprima voința în favoarea integrării europene sau, dacă totuși îl iau, să spună un "Nu" hotărât. În acest moment, cei care nu pledează pentru integrare europeană sunt mai "gălăgioși", dar și mai agresivi, în a-și promova mesajul anti-referendum. Actorii pro-europeni se poartă în continuare cu mânuși, intenția lor fiind aceea de a nu supăra pe nimeni și de a nu "răni sentimentele" oponentilor.

Referendumul este validat, dar la limită

Dacă referendumul va fi validat cu un număr minim de susținători ai ideii europene, pe lângă provocările menționate mai sus, care în majoritatea lor se referă la acțiuni și implicare pentru transformare calitativă, vom putea adăuga pe listă și riscuri asociate cu încercări ale unor forțe politice de a contesta rezultatul referendumului, mai ales în perioada scrutinului pentru alegerile parlamentare, planificate pentru anul 2025. Cu siguranță, forțele care deja au anunțat că vor opta pentru "Nu" la referendum își vor construi campania electorală pentru scrutinul viitor anume pe un mesaj anti-european, pe numărul mic de persoane care au decis pentru majoritatea care a ignorat oportunitatea de a se exprima în favoarea alinierii la realitățile europene, vulnerabilizând și mai mult credibilitatea demersului european. Dacă suntem atenți la mesajele pe care le transmit în spațiul informațional, aceștia vorbesc despre monopolizarea resurselor administrative de către partidul care deține majoritatea și deja îi acuză de fraudarea alegerilor.

Ce soluții avem în această situație? Monitorizarea procesului electoral cât mai eficient. Și nu vorbim doar despre reprezentanții partidelor politice, care și-au anunțat participarea sau despre organizațiile societății civile specializate pe asemenea procese. Este vorba despre fiecare dintre noi, care trebuie să fim vigilenți la ce se va întâmpla în ziua referendumului și să semnalăm orice încercare de fraudare a alegerilor. Trebuie să ne apărăm voința politică

prin toate mijloacele legale de care dispunem. Chiar dacă va fi validat la limită, nu trebuie să existe nicio urmă de îndoială că rezultatul este cel corect.

Referendumul nu este validat, nu au votat un număr suficient de persoane, nici pro, nici contra

În cazul acestui scenariu, opțiunea susținătorilor care au depus un minim efort să mai ia și al doilea buletin nu va mai conta din punct de vedere al demersului electoral. Dar, va conta politic pe termen lung. Pentru că va anula toate eforturile și resursele pe care le-am investit nu doar în ultimii ani, dar va însemna anularea voinței

exprimată de-a lungul celor peste treizeci de ani de independență.

Dacă nu va exista o abordare constructivă, capabilă să unifice forțele bune ale societății în direcția corectă și nu vom înțelege că noi, cei care formăm societatea în Republica Moldova, avem nevoie de un rezultat bun la referendum, pe care ulterior să-l întărim cu schimbări pozitive în viața politică, economică și socială și transformare calitativă de mentalitate, nu vom reuși să devenim sustenabili. Vom deveni și mai vulnerabili în fața provocărilor interne și externe, iar viitorul va fi doar unul sumbru. Uniunea Europeană ne oferă instrumente de lucru pentru a ne îmbunătăți situația social-economică, ne ghidează

cu ajutorul unor instrumente democratice să ne întărim instituțiile politice, economice și sociale pentru a dobândi reziliență și bunăstare pentru noi înșine, ne explică nouă, cetățenilor, cum să ne creăm pârghii de control asupra decidenților și cum să îi responsabilizăm. Întrebarea pe care trebuie să ne-o punem în acest moment este una singură: putem să ne demonstrăm nouă înșine că acceptăm ajutorul, adică procesul de integrare europeană ca metodă, ca mai apoi să ne putem gestiona eficient propriile noastre obiective de dezvoltare? Referendumul pentru integrarea europeană anume despre aceasta este, despre efortul depus acum pentru un viitor mai sigur, mai stabil, în care eu, ca cetățean, contez și sunt auzit.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europeanizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.